

УДЗ 37.018.43

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2\(215\)-45-50](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2(215)-45-50)

Пищик Елена Васильвна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

Olena Pishchik,

PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Methods of Teaching History and Social Disciplines, T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine

Email: pishik_elena@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9193-6645>

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

- A** Розкривається актуальність використання інформаційних технологій у сфері освіти з акцентом на ролі соціальних мереж як інструментів для покращення комунікаційних процесів між учасниками освітнього процесу. У центрі уваги – трансформація освітньої парадигми під впливом соціальних мереж, що вимагає не тільки технічного, але й методологічного підходу до розуміння їхньої ролі в освітньому процесі. Аналізується, як соціальні мережі можуть стати ефективним ресурсом для забезпечення нових якостей навчання, виховання, методичної та управлінської діяльності в закладах освіти. Розглянуто приклади інтегрування соціальних мереж в освітній процес, визначено потенційні можливості та виклики, а також надано рекомендації щодо ефективного використання цих платформ для розвитку комунікативних навичок і підтримки духовного збагачення здобувачів освіти.

Ключові слова: соціальні мережі; освітній процес; інформаційні технології; комунікація; дистанційне навчання

THE ROLE OF SOCIAL NETWORKS IN TRANSFORMING THE MODERN EDUCATIONAL PARADIGM

- S** This study explores the relevance of using information technologies in the field of education, with an emphasis on the role of social networks as tools to enhance communication processes among participants in the educational process. This study aimed to analyze the impact of social networks on the process of digitizing education, identifying opportunities and challenges arising from their implementation in the educational space. The focus is on the transformation of the educational paradigm under the influence of social networks, which requires not only a technical but also a methodological approach to understanding their role in the educational process. The research methodology is based on the analysis of scientific works by scholars in the fields of social networks, educational technologies, and psycho-pedagogical aspects of digitization. The application of comparative analysis, systematization, and generalization of information allowed identifying trends in the use of social networks in education and determining their influence on the formation of new educational outcomes. This analysis examines how social networks can become effective resources for ensuring new qualities of teaching, upbringing, and methodological and managerial activities in educational institutions. Examples of integrating social networks into the educational process are considered, potential opportunities and challenges are identified, and recommendations for their effective use are provided to develop students' communication skills and support their spiritual enrichment. The scientific novelty of this work lies in the comprehensive approach to analyzing the impact of social networks on the educational process, covering not only technical but also socio-pedagogical aspects. For the first time, the role of social networks as a tool for integrating Ukrainian education into the European educational space is considered, as well as their influence on the formation of a multicultural and multilingual educational environment. The research conclusions underline the importance of social networks in modern education as a means of developing communication skills, forming an information culture, and preparing individuals for life in a knowledge-based society. The integration of social networks into the educational process contributes to increasing student motivation, ensuring flexibility and accessibility of learning, and opening up new opportunities for self-education and professional development. However, to achieve maximum effectiveness, it is necessary to consider potential risks and develop appropriate methodological recommendations for their use in the educational process.

Keywords: social networks; educational process; information technologies; communication; distance learning

Актуальність проблеми у загальному вигляді. Діджиталізація в освіті трансформує способи навчання та викладання, інтегруючи інформаційні технології в усі аспекти освітнього процесу для підвищення його результативності. Цей процес вимагає організаційних змін у всіх напрямках діяльності закладів освіти для впровадження сучасних технологій в освітню, виховну, методичну та управлінську діяльність, створення інформаційного освітнього середовища.

Виклики інтеграції інформаційних технологій (ІТ) в освіту є багатогранними, вони охоплюють технічні, педагогічні, соціальні та етичні аспекти. Основні виклики включають забезпечення належної технічної інфраструктури, такої як швидкий інтернет, сучасне комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення, а також необхідність для викладачів не лише володіти технічними навичками, але й ефективно інтегрувати технології в освітній процес. Це вимагає постійного професійного розвитку та адаптації освітніх програм до можливостей, які надають ІТ, що може бути складно без належної підтримки та ресурсів.

Велика кількість освітніх матеріалів у відкритому доступі порушує питання щодо їхньої якості та надійності, роблячи вибір та адаптацію якісних освітніх ресурсів критично важливим завданням для викладачів. Крім того, використання ІТ в освіті порушує питання конфіденційності та безпеки персональних даних здобувачів освіти та педагогів, вимагаючи розроблення та дотримання етичних норм і правил захисту інформації. Хоча ІТ можуть значно підвищити мотивацію та залученість здобувачів освіти, існує також ризик відволікання уваги через нецільове використання технологій. Знаходження балансу між використанням ІТ для навчання та розваги є важливим аспектом їх інтеграції в освіту.

Вирішення цих викликів вимагає комплексного підходу, що включає розроблення інфраструктури, професійний розвиток викладачів, адаптацію освітніх програм, а також упровадження політик забезпечення якості та безпеки освітніх технологій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Розвиток мережевого суспільства та його вплив на різноманітні аспекти життя людини є ключовою темою дослідження видатних учених, таких як-от: М. Кастельс, Д. Белл, А. Турен,

Е. Тоффлер, Дж. К. Гелбрейт, Р. Інгельгарт. Їхні праці допомагають розуміти складні процеси, що формують сучасний світ, зокрема вплив інформаційних технологій на соціальні структури, культурні цінності та поведінку людей. Аналізуючи економічні, соціальні та культурні зміни, вони вносять значний вклад у розуміння переходу до інформаційної ери та впливу цього переходу на формування нових типів суспільних відносин.

Ці вчені підкреслюють, як цифрові технології відкривають нові можливості для освіти, роботи та повсякденного життя, водночас висвітлюючи виклики, пов'язані з цифровізацією, такі як необхідність забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів та підвищення рівня цифрової грамотності. Вони вказують на важливість розроблення ефективних методик використання цифрових технологій у навчанні, що вимагає комплексного підходу, включаючи технічну, методичну та професійну підтримку.

Успішна інтеграція цифрових технологій в освіту не лише відкриває нові можливості для підвищення якості та доступності освіти, але й готує здобувачів освіти до ефективної взаємодії із цифровим світом. Це підкреслює значення розроблення стратегій адаптації до викликів мережевої епохи та використання інформаційних технологій для створення інноваційних рішень у різних сферах життя.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття, відображає глибину й актуальність теми використання соціальних мереж в освіті. Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері інформаційних технологій в освіті, динаміка сучасного цифрового світу постійно змінює контекст використання цих технологій, вимагаючи нових підходів до навчання та комунікації. Так, попри вагомий досягнення в розумінні загальних принципів діджиталізації освітнього процесу, недостатньо досліджено вплив соціальних мереж на формування мультикультурного та мультилінгвального освітнього середовища, а також на інтеграцію освіти у глобальний простір. З'ясування цих аспектів сприятиме не лише покращенню комунікаційних навичок і методів навчання, але й загальному розвитку інформаційної культури особистості, адаптації учнів і студентів до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Мета статті полягає в аналізі впливу соціальних мереж на процес діджиталізації освіти, виявленні можливостей і викликів, що виникають у зв'язку з їх упровадженням в освітній простір.

Викладення основного матеріалу. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призводить до гострої дискусії про місце і роль соціальних мереж у сучасному освітньому процесі. Зауважимо, що сьогодні мова ведеться вже про дистанційне, мобільне або віртуальне навчання, тобто про зміну освітньої парадигми в цілому, про настання так званої епохи електронної педагогіки [6]. Найзалученішими Інтернет-користувачами є представники молодого покоління. На жаль, їх більше приваблюють не навчальні матеріали, а сайти, які мають розважальну спрямованість, до яких можна віднести соціальні мережі.

Термін «соціальна мережа» вперше було використано соціологом Дж. Барнесом у 1954 р. Дослідник визначав соціальні мережі, як соціальну структуру, що охоплює групи «вузлів», тобто соціальних об'єктів (людей чи організацій) і зв'язків між ними. Тобто, це група людей, де одна є центром, а всі інші – гілками.

Соціальна мережа – це віртуальний майданчик, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, зокрема та обмін даними між користувачами, який передбачає попереднє створення облікового запису [4].

Отже, соціальна мережа – це сервіс для підтримки соціальних зв'язків в Інтернеті. Важливим елементом соціальної мережі є контент (зміст, інформація), створений користувачами для комунікації.

Основне завдання комунікативної діяльності для всіх учасників процесу взаємодії позиціюватися у дотриманні таких правил комунікації, що сприяють взаєморозумінню між людьми у процесі спілкування під час навчання й виховання та взаємозбагаченню духовними цінностями. У зв'язку із цим необхідно також відзначити, що в наш час комунікація однією мовою не є достатньою. Основним завданням сучасних педагогів стає навчання усного та письмового спілкування більш ніж однією мовою, а також навчання літературного, усного та писемного мовлення рідною мовою, етики спілкування і документальної лінгвістики, основ

соціальної та професійної психології, методів і засобів сучасного зв'язку [5, с. 112].

У свою чергу, ми розглядаємо комунікативну діяльність як властивість особистості, яка проявляється в потребі взаємодіяти з іншими суб'єктами, цілісності та індивідуальності, творчому потенціалі викладача, в його здатності підтримувати доброзичливе відношення до оточення. Щоразу, коли викладач намагається вступити у комунікацію, реалізувати власну мету в ній, він формулює висловлювання і прогнозує його вплив на суб'єкта комунікації, розраховуючи на певну кількість варіантів поведінки. Тому він, як відправник інформації, має усвідомлювати свою відповідальність за наслідки акту комунікації [там само, с. 113].

Саме тому надважливо розуміти сутність соціальних мереж, щоб опубліковувати вірогідне повідомлення та не потерпати від неправдивої інформації від інших. Наразі найпопулярнішими соціальними мережами є Facebook – найбільша у світі соціальна мережа, YouTube – сервіс для публікації та обговорення відео, Instagram – сервіс для публікації та обговорення зображень, Twitter – сервіс для публікації користувачами коротких публічних повідомлень, LinkedIn – сервіс для розміщення свого резюме та комунікації із роботодавцями тощо. Важливо звернути увагу на те, що кожна соціальна мережа має свій напрям діяльності – відео, фото, довгий чи короткий текст. Чому це важливо? А тому, що тип інформації, під який закладена мережа, визначає, як ефективно донести всім глядачам чи читачам бажане повідомлення, візуальне чи текстове.

Дидактичні можливості використання сучасних соціальних мереж з одного боку, і нові освітні завдання, які стоять сьогодні перед педагогами, – з іншого, вже не дозволяють орієнтуватися тільки на лекційні заняття, що складають основу традиційного процесу навчання учнів і недооцінка цієї обставини може позбавити вітчизняну освіту стратегічної переваги [2].

Безумовно, сьогодні ні в кого не викликає сумніву той факт, що здобувачі освіти замість виконання домашнього завдання або підготовки до занять значну кількість вільного часу проводять у різних соціальних мережах: спілкуються, переглядають фотографії своїх знайомих, читають стрічку оновлень у спільнотах і групах, а також використовують ігрові програми. Так,

за результатами досліджень за останні роки, спостерігається значне збільшення кількості українців, які користуються соціальними мережами. Використання телебачення як основного джерела інформації зменшилося з 66,7% у 2022 році до 62,5% у 2023 році, особливо серед українців до 40 років, де 11% цієї вікової категорії відмовились від перегляду новин через телевізор. Також за останній рік зменшилося використання інтернету (без урахування соціальних мереж) для отримання новин з 61,2% до 57,7%, тоді як молодь (18–29 років) почала значно частіше використовувати інтернет-ЗМІ та інші онлайн-майданчики для отримання новин, збільшивши свою частку з 64,3% до 73,8% [7].

На початку 2022 року кількість зареєстрованих українських користувачів LinkedIn становила 3,6 млн осіб. За даними GlobalLogic, із 2019 року кількість українців в Instagram зросла на 22%, а в Facebook – на 7%. Нині цими соціальними мережами користуються 14 і 16 мільйонів українців відповідно. Найпопулярнішою соціальною мережею залишається YouTube з охопленням 96% користувачів в Україні, де в середньому вони проводять майже 40 хвилин на день [1].

Повномасштабне вторгнення в Україну призвело до різкого зростання використання соціальних мереж як джерела новин. Серед 76,6% громадян України, які використовують соціальні мережі як джерело інформації, 66% обирають Telegram, 61% – YouTube, 58% – Facebook. Сьогодні в YouTube зареєстровано понад 28 млн українських користувачів, в Instagram – понад 16,1 млн, у Facebook – 15,45 млн, а TikTok має більше ніж 10,55 млн українських користувачів [8].

Ці дані свідчать про активне використання соціальних мереж українцями не лише для спілкування та розваг, але й для отримання актуальних новин та інформації, що підкреслює їхню важливість у сучасному інформаційному просторі. Тому не випадково викладачі задумалися про можливість використання соціальних мереж в освітньому процесі, щоб наблизити до себе здобувачів освіти та підготувати їх до самоосвіти.

Використовуючи соціальні мережі в освітньому процесі, педагоги повинні передусім дотримуватись етичних стандартів і ретельно перевіряти інформацію. Щоб зацікавити здобувачів освіти через соціальну мережу, варто враховувати деякі особливості цих платформ.

Так, наприклад, важливо знати, за яким критерієм мережа Facebook розміщує посилання, поширені вашими друзями. Першими у стрічці новин вашого друга з'являться пости з відео, далі – з ілюстраціями, а вже в останню чергу – суто текстові повідомлення.

Отже, для подальшого успішного здійснення освітнього процесу засобами соціальних мереж необхідно на першому етапі вчителю створити нову призначену для користувачів сторінку та обмежити публікацію особистої інформації, дотримуючись традиційної дистанції у спілкуванні. Наступний крок – додавання в «друзі» кожного здобувача освіти, що дозволяє налаштувати на довірчу атмосферу та комунікацію. Створення загальної теми бесіди та групи, запрошення учасників, складання правил онлайн-спілкування та вибір адміністратора, відповідального за їх дотримання – ключовий момент дотримання правил за першими трьома напрямками. Педагог та здобувачі освіти можуть пропонувати новини, коментувати записи своїх друзів, використовувати «фотоальбом» для виділення завдань особливої складності в якості «скарбнички» знань, створювати опитування та голосування з приводу теми, яку вони хотіли б повторити або вивчити глибше. А також для роботи ефективним напрямом є використання публічної сторінки. Її застосування дозволить відображати в режимі мікроблогу всю стрічку оголошень, що досить зручно і наочно.

На додаток, соціальні мережі дозволяють обмінюватися опублікованою інформацією та зберігати її. Використовуючи цю властивість соціальних мереж, можна розпочинати створення своєрідної «скарбнички» знань, причому пропозиції додаткових цікавих матеріалів переважно має виходити від здобувачів освіти. Як відомо, найміцніші знання – це факти, відкриті самостійно. Дана творча діяльність сприяє розвитку внутрішньої мотивації до навчання, стимулює активізацію пізнавальної діяльності та критичного мислення. Зачіпає й деякий змагальний аспект, наприклад, проведення конкурсів зі створення яскравих тематичних відеороликів і презентацій. «Суддівство» такого онлайн-заходу здійснюється членами спільноти за допомогою «уподобайки» та коментарів із критикою та пропозиціями вдосконалення продукту інтелектуальної діяльності. Теоретичний довідник і банк завдань із докладними алгоритмами

рішень, створені шляхом такої діяльності, без особливих зусиль залишаться в пам'яті здобувачів освіти. Подібне застосування соціальних мереж в освітній практиці стане відмінним помічником при підготовці не лише до чергового уроку або контрольної роботи, а й до завершальних випробувань – заліків або іспитів.

Будь-яку соціальну мережу можливо використовувати у якості віртуальної «дошки оголошень». Розміщення організаційної інформації про заходи в рамках освітньої та позаурочної діяльності має здійснюватися як куратором групи (класним керівником), так і здобувачами освіти.

Резюмуючи вищесказане, ще раз зазначимо основні позитивні моменти застосування соціальних мереж в освітньому процесі. Одним із них назвемо потенційну неперервність процесу освіти, оскільки з'явилася можливість тривалої взаємодії викладачів і здобувачів освіти в будь-який зручний для цього час. Педагог має можливість організувати та спрямовувати пізнавальну і творчу участь кожного як у групі, так і індивідуально. Інформаційна підтримка освітньої програми в соціальній мережі дозволяє здобувачу освіти, який пропустив заняття або на індивідуальному навчанні не відставати від освітнього процесу, отримувати консультацію педагога та самостійно виконувати завдання. Теми та питання, які не були розкриті повністю під час лекції, можуть знайти продовження у спільному діалозі.

Серед недоліків використання соціальних мереж в освітньому процесі можна вказати неготовність деяких викладачів віддавати значну кількість свого вільного часу та сил із метою організації неперервності навчання, слабка ІКТ-компетенція викладачів із багаторічним досвідом роботи, утруднений доступ до соціальних мереж через персональний комп'ютер в закладах освіти, недостатня безпека соціальних мереж на предмет проникнення інформації, що не допустимо для сприйняття неповнолітніми здобувачами освіти.

Висновки з даного дослідження. Отже, із розвитком науково-технічної бази з'являються нові інструменти для організації пізнавальної активності здобувачів освіти, у якості яких можна використовувати соціальні мережі. Багато методистів скептично ставляться до використання даного об'єкта інформаційних технологій як педагогічного засобу навчання, оскільки

у традиційному уявленні соціальна мережа розглядається як антагоніст освіти, середовище для відпочинку, легковажності та розваг. Однак із їх допомогою можливе вирішення низки завдань, таких як дистанційна організація спільної роботи навчального колективу, тривала наукова/проектна діяльність, проведення вебінарів та онлайн-консультацій (індивідуальних і масових), що вельми корисно для розвитку інтелектуального та творчого потенціалу здобувачів освіти.

У подальших дослідженнях перспективним є проведення детального аналізу впливу соціальних мереж на діджиталізацію освітнього процесу. Важливим напрямом розвідок стане розроблення методичних рекомендацій для використання цих платформ у цілях особистісного росту та професійного розвитку педагогів.

Список використаних джерел

1. Кондратенко М. За рік українців у соцмережах стало більше на сім мільйонів. URL: <https://www.dw.com/uk/za-rik-karantynu-kilkist-ukrainsiv-u-sotsmerezkhakh-zrosla-na-sim-millioniv/a-56899697> (дата звернення: 15.02.2024).
2. Левківська К. В., Янченко Т. В. Використання соціальних мереж під час вивчення англійської мови студентами. *Іншомовна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. вебінару з міжнар. участю. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2018. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/28136/>(<http://eprints.zu.edu.ua/28136/>) (дата звернення: 08.01.2024).
3. Механізми і можливості використання соціальних мереж в освіті. URL: <http://www.scienceforum.ru/2014/470/1514> (дата звернення: 03.01.2024).
4. Паршуков С. В. Роль соціальних мереж у навчальному процесі. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: http://informatika.udpu.org.ua/?page_id=1207 (дата звернення: 05.01.2024).
5. Пищик О. В. Взаємозв'язок професійної та комунікативної культури керівників професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. № 3. С. 111–116. URL: <http://pptp.kubg.edu.ua/numbers/52-arkhiv-nomeriv-2017-r/153-3-2017-roku.html?showall=&start=19> (дата звернення: 05.01.2024).
6. Проблеми та перспективи навчання іноземних мов у ЗВО : матеріали Міжнар. наук.-метод. семінару. Харків : ХНАДУ, 2019. 170 с.
7. Снопко О. Нокаут телебаченню: як соціальні мережі утримують першість в постачанні новин українцям. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/08/16/7415807/> (дата звернення: 15.02.2024).
8. Marketing Media Review. 66% українців обирають Telegram для новин: дослідження використання соцмереж під час війни. URL: <https://mmr.ua/show/tiktok-stvorit-vlasnij-muzichnij-zastosunok> (дата звернення: 05.02.2024).

References

1. Kondratenko, M. (2021). *Za rik ukrainsiv u sotsmerezkhakh stalo bilshе na sim miliyoniv [The number of Ukrainians in social networks has increased by seven million over the year]*. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/za-rik-karantynu-kilkist-ukrainsiv-u-sotsmerezkhakh-zroslo-na-sim-milioniv/a-56899697> [in Ukrainian].
2. Levkivska, K. V., & Yanchenko, T. V. (2018). Vykorystannia sotsialnykh merezh pid chas vyvchennia anhliiskoi movy studentamy [Use of social networks in the study of English by students]. In *Inshomovna pidhotovka fakhivtsiv u vymiri novykh osvitynykh realii [Foreign language training of specialists in the dimension of new educational realities]: materialy V Vseukrainskoho naukovo-praktychnoho vebinaru z mizhnarodnoiu uchastiu*. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/28136/> [in Ukrainian].
3. *Mekhanizmy i mozhyvosti vykorystannia sotsialnykh merezh v osviti [Mechanisms and possibilities of using social networks in education]*. Retrieved from <http://www.scienceforum.ru/2014/470/1514> [in Ukrainian].
4. Parshukov, S. V. (2014). *Rol sotsialnykh merezh u navchalnomu protsesi [The role of social networks in the educational process]*. Retrieved from http://informatika.udpu.org.ua/?page_id=1207 [in Ukrainian].
5. Pyshchuk, O. V. (2017). Vzaiemozviazok profesiinoi ta komunikativnoi kultury kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Interrelation of professional and communicative culture of managers of vocational and technical educational institutions]. *Pedahohichni protsesy: teoriia i praktyka [Pedagogical process: theory and practice]*, 3, 111-116. Retrieved from <http://pftp.kubg.edu.ua/numbers/52-arkhiv-nomeriv-2017-r/153-3-2017-roku.html?showall=&start=19> [in Ukrainian].
6. *Problemy ta perspektyvy navchannia inozemnykh mov u ZVO [Problems and prospects of teaching foreign languages in higher education institutions]*. (2019). Kharkiv: KhNADU [in Ukrainian].
7. Snopok, O. (2023). *Nokaut telebachenniu: yak sotsialni merezhi utrymuyut pershist v postachanni novyn ukrainsiam [A knockout to television: how social networks maintain the lead in delivering news to Ukrainians]*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/08/16/7415807/> [in Ukrainian].
8. Marketing Media Review. (2022). *66% ukrainsiv obyraiut Telegram dlia novyn: doslidzhennia vykorystannia sotsmerezh pid chas viiny [66% of Ukrainians choose Telegram for news: a study of the use of social networks during the war]*. Retrieved from <https://mmr.ua/show/tiktok-stvorit-vlasnij-muzichnij-zastosunok> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 15.03.2024